

Joanna Pomarańska, Anna Grontkowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WYBRANE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI KREDYTOWEJ BANKU POLSKIEJ SPÓŁDZIELCZOŚCI S.A. W LATACH 2010-2015

SELECTED ASPECTS OF THE LENDING ACTIVITIES OF POLISH COOPERATIVE BANK SA IN THE YEARS 2010-2015

Słowa kluczowe: bank spółdzielczy, kredyt, działalność kredytowa

Key words: cooperative bank, credit, credit activity

JEL codes: G21

Abstrakt. Celem opracowania jest ocena zmian wartości kredytów i ich struktury według rodzajów klientów, terminów zapadalności oraz położenia geograficznego klientów Banku Polskiej Spółdzielczości S.A. w latach 2010-2015 (BPS). Na podstawie rocznych sprawozdań finansowych Grupy Kapitałowej PBS wykazano przeważający udział kredytów udzielonych klientom korporacyjnym w całkowitej wartości udzielonych kredytów. Odnotowano wyraźne zwiększanie się udziału kredytów z przekroczonym terminem zapadalności. Województwa mazowieckie, dolnośląskie oraz małopolskie to te, w których łączna wartość udzielonych kredytów była największa.

Wstęp

Na rynku kapitałowym, oprócz banków prywatnych oraz państwowych, działają banki spółdzielcze, które funkcjonują od XVI wieku [Olesiak, Zawadzki 2002], gdyż działają jako następcy średniowiecznych instytucji bankowych. Fundacja Ostrołęcka Taniego Kredytu, której początek działalności datuje się na 1577 rok, była pierwszą z takich instytucji bankowych. Założona przez ks. Wawrzyńca Białobrzeskiego z Białobrzegu, działalność opierała na zasadach samopomocy i współdziałania [Zalcewicz 2009]. W Polsce rozwój bankowości spółdzielczej nastąpił w XIX wieku.

Bank spółdzielczy ma dwoisty charakter, taka instytucja bowiem jest jednocześnie bankiem i zarazem spółdzielnią, co w zdecydowany sposób determinuje jej cele i zasady działania [Orzeszko 1998]. W ofercie banków spółdzielczych przeważnie są kredyty kierowane szczególnie do rolników i mniejszych lokalnych przedsiębiorstw, co sprzyja realizacji podstawowego celu bankowości spółdzielczej, formułowanego jako prowadzenie działań o charakterze bankowym wspierających rolnictwo i obszary wiejskie, czyli przede wszystkim lokalne przedsięwzięcia, silnie wpisane w kulturę i tradycje danego regionu. Współcześnie mniejsze banki spółdzielcze, aby utrzymać się na konkurencyjnym rynku, łączą się. W ten sposób powstał Bank Polskiej Spółdzielczości (BPS), który jest bankiem zrzeszającym banków spółdzielczych, czyli wykonuje dla nich tzw. funkcje apeksowe i jednocześnie bank ten jest spółką akcyjną, co oznacza, że jest bankiem komercyjnym. Korzyścią w ramach zrzeszenia jest możliwość zaproponowania potencjalnym klientom ujednocionej oferty. Z kolei konieczność zrzeszenia małych banków spółdzielczych wynika także z uregulowań prawnych, zawartych w ustawie o bankowości spółdzielczej, głównie aby zagwarantować klientom bezpieczeństwo [Dz.U. 2016, poz. 1826, 2017, poz. 1089].

Działalność kredytowa jest fundamentem działalności, a zarazem jednym z najważniejszych źródeł dochodów każdego banku. Atrakcyjna oferta kredytowa oraz jakość świadczonych usług pozytywnie wpływają na wyniki finansowe banku, ale także budują zaufanie klientów.

Poziom rentowności oferty banku oszacowany przez ocenę działalności kredytowej umożliwia formułowanie strategii działania i odpowiednią modyfikację polityki kredytowej. Instytucja kredytu stanowi korzyść nie tylko dla jednostki kredytowej, ale także dla kredytowanej. Odsetki kredytowe oraz prowizje znacząco podnoszą koszty kredytu, jednak stopa zwrotu inwestycji kredytowanej często przewyższa je wielokrotnie.

Material i metodyka badań

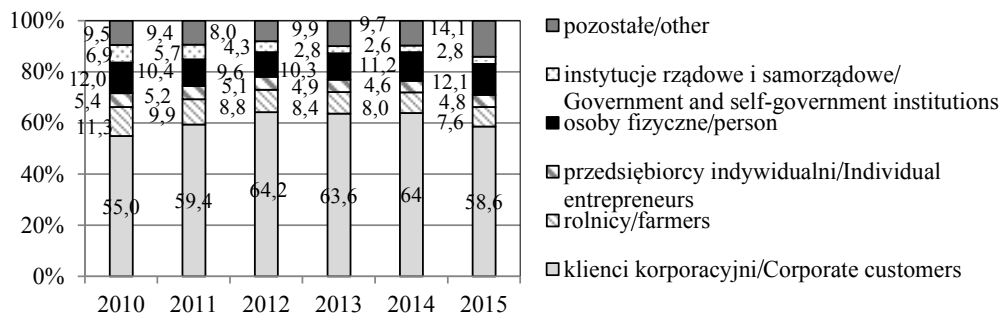
Celem opracowania jest przedstawienie dynamiki wartości kredytów według rodzajów klientów oraz zmian w strukturze kredytów udzielanych przez BPS S.A. Brak wyraźnych zmian tych wielkości daje poczucie stabilności klientom i możliwość systematycznego rozwoju banku. W opracowaniu sformułowano następujące pytania badawcze:

- jak kształtowała się dynamika udzielania kredytów w latach 2010-2015,
- jakie zmiany notowano w odniesieniu do wartości kredytów według terminów zapadalności,
- jakie było zróżnicowanie udzielanych kredytów w ujęciu przestrzennym (według województw).

W opracowaniu wykorzystano dane ze źródeł wtórnych, głównie ze skonsolidowanych sprawozdań finansowych Grupy Kapitałowej BPS S.A. za lata 2010-2015. Dokonano oceny zmian zachodzących w strukturze i dynamice rodzajów kredytów według wybranych kryteriów. Do określenia struktury według poszczególnych kryteriów podziału zastosowano analizę porównawczą pionową, a do oceny dynamiki liczby i wielkości kredytów w analizowanych latach posłużono się analizą porównawczą poziomą.

Dynamika kredytów w ujęciu wartościowym

W tabeli 1 przedstawiono łączną wartość oraz jej zmiany względne obligo kredytowego w BPS S.A. w latach 2010-2015. W 2012 roku ogólna kwota kredytów i pożyczek wynosiła 8,3 mld zł i była najwyższa w badanym okresie, natomiast najniższą wartość tych kredytów odnotowano w 2010 roku – prawie 5,6 mld zł. Ogólna wartość kredytów w każdym roku wzrastała do roku 2012, od 2013 roku zaś zanotowano nieznaczne obniżenie. W 2015 roku wartość ta wyniosła 8 014 326 tys. zł. Ogólny wskaźnik dynamiki rok do roku w latach 2011-2015 malał począwszy od 1,28 do 0,98 (ogólny spadek o 30%), jednak w porównaniu do 2010 roku w 2015 roku kwota udzielonych kredytów wzrosła o 44%. Zmniejszająca się kwota kredytów i pożyczek od 2013 roku wskazywała na pogarszającą się sytuację banku, co w efekcie doprowadziło do konieczności przeprowadzenia postępowania naprawczego.

Rysunek 1. Struktura obligo kredytowego (należności kredytowych) według rodzaju klientów w latach 2010-2015

Figure. 1. The structure of the credit obligation (credit receivables) by type of customers in 2010-2015

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Tabela 1. Poziom w ujęciu wartościowym i zmiany względne obligo kredytowego (należności kredytowych) według rodzaju klientów w latach 2010-2015

Table 1. Value level and relative changes in credit obligations (loans receivable) by type of customers in 2010-2015

Rodzaj klientów/ Type of customers	Wielkości w roku/Size in a year					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Klienci korporacyjni/Corporate customers						
Kwota [tys. zł]/Amount [thous. PLN]	3 067 900	4 232 746	5 329 483	5 267 962	5 224 327	4 693 083
Zmiana/Change [t/t-1]	–	1,38	1,26	0,99	0,99	0,90
Zmiana/Change 2010=1	1	1,38	1,74	1,72	1,70	1,53
Rolnicy/Farmers						
Kwota [tys. zł]/Amount [thous. PLN]	628 540	702 904	731 762	696 710	650 245	611 573
Zmiana/Change [t/t-1]	–	1,12	1,04	0,95	0,93	0,94
Zmiana/Change 2010=1	1	1,12	1,16	1,11	1,03	0,97
Przedsiębiorcy indywidualni/Individual entrepreneurs						
Kwota [tys. zł]/Amount [thous. PLN]	300 781	372 604	425 337	403 300	377 456	387 791
Zmiana/Change [t/t-1]	–	1,24	1,14	0,95	0,94	1,03
Zmiana/Change 2010=1	1	1,24	1,41	1,34	1,25	1,29
Osoby fizyczne/Person						
Kwota [tys. zł]/Amount [thous. PLN]	671 002	737 528	792 986	856 780	911 928	968 237
Zmiana/Change [t/t-1]	–	1,10	1,08	1,08	1,06	1,06
Zmiana/Change 2010=1	1	1,10	1,18	1,28	1,36	1,44
Institucje rządowe i samorządowe/Government and self-government institutions						
Kwota [tys. zł]/Amount [thous. PLN]	383 808	408 538	354 865	235 559	209 869	225 468
Zmiana/Change [t/t-1]	–	1,06	0,87	0,66	0,89	1,07
Zmiana/Change 2010=1	1	1,06	0,92	0,61	0,55	0,59
Razem kredyty i pożyczki/Total loans and advances						
Kwota [tys. zł]/Amount [thous. PLN]	5 581 845	7 123 277	8 300 020	8 284 532	8 161 549	8 014 326
Zmiana/Change [t/t-1]	–	1,28	1,17	1,00	0,99	0,98
Zmiana/Change 2010 = 1	1	1,28	1,49	1,48	1,46	1,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie [BPS 2010-2015]

Source: own elaboration based on [BPS 2010-2015]

W badanym okresie (2010-2015) w strukturze kredytów banku według klientów dominowali klienci korporacyjni, jednak udział ich kredytów zmniejszał się, także dynamika wartości kredytów i pożyczek dla klientów korporacyjnych była spadkowa z roku na rok, np. w 2015 roku zanotowano spadek o 10% w stosunku do 2014 roku. Kwota kredytów dla rolników od 2010 do 2012 roku wzrastała od 628,5 do 731,7 mln zł, natomiast od 2012 do 2015 roku wartość ta zmniejszała się i w 2015 roku wyniosła tylko 611,6 mln zł. Udział kredytów dla rolników w całym analizowanym okresie zmniejszał się z 11,3% w 2010 roku do 7,6%. W stosunku do 2010 roku wartość ogólna tych kredytów obniżyła się w 2015 roku o 3%, a w porównaniu do 2014 roku o 6%. W odniesieniu do osób fizycznych BPS S.A. z roku na rok kredyty i pożyczki były o większej wartości. Od 2010 do 2015 roku zanotowano wzrost wartości o 44% w tej grupie

klientów. Należy podkreślić, że wartość kredytów i pożyczek instytucji rządowych i samorządowych obniżyła się aż o 41% w całym badanym okresie (z 383,8 do 225,5 mln zł), ich udział w portfelu w latach 2013-2015 był wyraźnie mniejszy.

Załamaniem wartości kredytów i pożyczek we wszystkich grupach klientów nastąpiło w 2013 roku. Głównym prawdopodobnym powodem tego było zaostrzenie warunków udzielania kredytów przez BPS S.A. oraz zmiany uwarunkowań prawnych funkcjonowania instytucji bankowych. Z badań Stanisława Bagińskiego i Aleksandry Perek dotyczących jakości i struktury portfela kredytowego banku spółdzielczego w kontekście położenia terytorialnego wynika, że w województwie mazowieckim wystąpiły znaczne zmiany w 2012 roku w porównaniu do 2008 roku. Nastąpiło zmniejszenie kredytowania rolnictwa na korzyść zwiększenia kredytowania małych i średnich przedsiębiorstw. Badacze ci wskazali, że przyczyną takiej sytuacji może być spowolnienie dynamiki przyrostu popytu na kredyty dla rolników i zwiększenie popytu na kredyty przeznaczone dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz przedsiębiorców indywidualnych [Bagieński, Perek 2014].

W tabeli 2 zestawiono informacje o strukturze (w ujęciu wartościowym) udzielonych kredytów i pożyczek w latach 2010-2015 według terminów zapadalności. Najbardziej popularnymi kredytami były te, dla których termin zapadalności miał upłynąć później niż za 5 lat (średnio 35,3% całości w badanym okresie), a także te, dla których ten termin wynosił od roku do pięciu lat (średnio 29,7% całości). Na trzecim miejscu pod tym względem znalazły się kredyty o terminie zapadalności od 3 do 12 miesięcy, które stanowiły średnio 17,3% wartości wszystkich udzielonych kredytów. Najmniejsze grupy z kolei tworzyły kredyty o terminie zapadalności nieprzekraczającym miesiąca oraz od 1 do 3 miesięcy, które stanowiły odpowiednio średnio 4,6 oraz 4,4% ogółu wartości w badanych latach.

Tabela 2. Struktura kredytów i pożyczek w ujęciu wartościowym udzielonych klientom w latach 2010-2015 według terminów zapadalności

Table 2. Structure of loans and advances to customers by value in years 2010-2015 by maturity

Termin zapadalności/Maturity	Udział w roku/Share in year [%]					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dla których termin upłynął/For which time has elapsed	2,0	3,8	5,2	8,4	13,8	18,9
Powyżej 5 lat/Over 5 years	54,3	30,3	32,2	30,7	30,9	33,6
Powyżej 1 roku do 5 lat/Over 1 year to 5 years	23,5	34,6	33,3	28,8	29,9	28,1
Powyżej 3 miesięcy do 12 miesięcy/Over 3 months to 12 months	13,7	22,1	19,4	17,7	14,9	15,8
Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy/Over 1 month to 3 months	4,0	4,2	4,9	6,2	3,9	3,3
Do jednego miesiąca/Up to one month	2,5	5,0	5,0	8,2	6,6	0,3

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Struktura kredytów według terminów zapadalności nie wykazywała wyraźnych zmian w analizowanych latach (poza 2010 rokiem) w odniesieniu do kredytów powyżej 5 lat oraz od powyżej roku do 5 lat, co wskazuje, że klienci preferowali kredyty długoterminowe. Należy jednak podkreślić, że wyraźnie zwiększył się udział wartości kredytów, dla których upłynął termin zapadalności. W 2015 roku dotyczyło to średnio co piątego kredytu. Zatem wdrożony 2014 roku program postępowania naprawczego, którego celem było zapewnienie stabilnej sytuacji finansowej, jeszcze nie przyniósł oczekiwanych zmian.

Zmiany wartości kredytów według województw

Najwięcej kredytów pod względem wartościowym udzielono klientom z terenu województwa mazowieckiego (tab. 3). Stanowiły one średnio 22,4% wartości wszystkich kredytów udzielonych przez BPS w latach 2010-2015. Klientom z tego województwa udzielono kredytów o łącznej wartości 9 704 181 tys. zł w badanym okresie, z czego 83% tej kwoty przypadało na kredyty udzielone klientom z sektora niefinansowego (tj. 8 091 086 tys. zł), 14% dla sektora finansowego (1 313 776 tys. zł) i 3% dla sektora budżetowego (299 319 tys. zł).

Na drugim miejscu znalazło się województwo dolnośląskie ze średnim udziałem wynoszącym 14,3%. W badanym okresie klientom z tego województwa udzielono kredytów na łączną kwotę 6 147 899 tys. zł, z czego 98% stanowiły kredyty dla sektora niefinansowego (tj. 5 997 947 tys. zł), a pozostałe 2% to kredyty dla sektora budżetowego (128 562 tys. zł). Na trzecim miejscu znalazło się województwo małopolskie ze średnim udziałem 11,3% całości. Łączna kwota udzielonych kredytów w tym województwie wyniosła 5 641 434 tys. zł, w tym 97% tej kwoty stanowiły kredyty udzielone klientom z sektora niefinansowego (tj. 5 492 592 tys. zł), pozostały zaś odsetek przypadł klientom z sektora budżetowego (148 842 tys. zł). Z odsetkiem poniżej 10% znalazły się województwa podkarpackie, warmińsko-mazurskie, lubelskie i śląskie (ze średnimi udziałami odpowiednio 9,9, 9,1, 7,3 i 6,9%). Średnie udziały pozostałych województw nie przekraczały 5% struktury udzielonych kredytów przez bank. Struktura kredytów rozpatrywana według województw była podobna w każdym analizowanym roku. W ujęciu przestrzennym w zakresie udzielania kredytów BPS S.A. dominowały województwa z największą liczbą oddziałów, a więc można stwierdzić, że nadal obecność placówki bankowej warunkuje korzystanie z kredytów przez klientów.

Tabela 3. Struktura geograficzna kredytów i pożyczek w ujęciu wartościowym udzielonych klientom w latach 2010-2015 (uporządkowane rosnąco)

Table 3. Geographical structure of loans and advances to customers by value in 2010-2015 (ascending)

Województwo/ Voivodeship	Udział w roku/Share in year [%]						Liczba oddziałów BPS/ Number of branches
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Zachodniopomorskie	0,0	0,0	0,3	0,4	0,4	0,7	1
Wielkopolskie	0,0	0,6	2,0	1,7	1,1	0,0	–
Kujawsko-pomorskie	1,5	1,2	1,2	1,2	1,4	1,2	1
Lubuskie	2,2	1,7	1,5	1,1	1,0	2,6	1
Pomorskie	1,3	1,9	2,4	1,8	2,0	1,8	1
Świętokrzyskie	2,3	2,5	2,3	2,6	2,9	3,0	1
Łódzkie	2,9	3,1	2,7	2,4	2,4	2,2	2
Opolskie	4,1	3,7	3,4	3,2	3,2	3,7	2
Podlaskie	4,9	4,5	3,9	3,8	4,0	3,5	4
Śląskie	9,5	8,4	7,6	5,9	5,6	4,3	3
Lubelskie	6,1	7,5	7,8	7,6	7,5	7,1	4
Warmińsko-mazurskie	10,0	9,9	9,1	9,0	8,4	8,4	3
Podkarpackie	7,5	8,9	10,7	11,5	11,4	9,2	5
Małopolskie	11,2	11,1	10,6	10,5	11,9	12,7	3
Dolnośląskie	15,3	15,8	14,6	13,3	12,8	13,8	6
Mazowieckie	21,2	19,2	19,9	24,0	24,0	25,8	6

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Podsumowanie

Fundamentem działalności każdego banku jest działalność kredytowa. Jakość świadczonych usług oraz warunki udzielania kredytów przez bank, z jednej strony przyciągają potencjalnych klientów, a z drugiej, są jednym z najważniejszych źródeł dochodów. Zapewnienie stabilnej sytuacji finansowej banku, czyli przede wszystkim unikanie utraty płynności czy wypłacalności, to podstawowy element w budowaniu zaufania w relacjach z klientami. Z punktu widzenia banku ważnym aspektem jest portfel kredytobiorców. Ważnym czynnikiem wpływającym na kondycję banków są zmiany w uregulowania prawnych, co dotyczyło również analizowanego banku w odniesieniu do zapewnienia adekwatności kapitałowej zgodnie z normami nadzorczymi.

W latach 2010-2015 BPS S.A. charakteryzował się odmienną sytuacją. Na początku analizowanego okresu bank odnotowywał zwiększanie wartości kredytów, natomiast od 2013 roku sytuacja finansowa banku (w opracowaniu analizowano to w odniesieniu do struktury kredytów według terminu zapadalności) zaczęła się stopniowo pogarszać, co wymusiło konieczność wdrożenia programu naprawczego. Dostosowywanie oferty kredytowej do zmieniającej się, ale jednocześnie zróżnicowanej grupy klientów (osób fizycznych, mikrofirm, małych i średnich przedsiębiorstw, rolników) w 2015 roku jeszcze nie przyniosło zauważalnej poprawy.

W analizowanym okresie w strukturze kredytów BPS S.A. największą wartość i udział osiągnęły kredyty udzielone klientom korporacyjnym. Ich udział w ogólnej kwocie kredytów zmieniał się w przedziale od 60,7 do 70,8%. Rolnicy jako ważna grupa klientów zajmowali w tej strukturze trzecie miejsce, notując coroczny spadek, mimo że oferta banków spółdzielczych kierowana jest właśnie głównie do nich.

W latach 2010-2015 struktura wartości udzielonych kredytów ujawnia głębokie zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi województwami. Podmioty zlokalizowane w województwach mazowieckim, dolnośląskim oraz małopolskim absorbowaly przeciętnie w analizowanym okresie prawie połowę całkowitej kwoty udzielonych kredytów (48%). Zaobserwowano wyraźną zależność między liczbą oddziałów banku w danym województwie a jego udziałem w kwocie kredytów.

Literatura/Bibliography

- BPS (Bank of Polish Cooperatives). 2010-2015. Sprawozdania finansowe Banku Polskiej Spółdzielczości S.A. za lata 2010-2015 (Financial statements of Bank of Polish Cooperatives for the years 2010-2015). Warszawa: Bank Polskiej Spółdzielczości S.A.
- Bagiński Stanisław, Aleksandra Perek. 2014. Struktura i jakość portfela kredytowego w zależności od lokalizacji siedziby banku spółdzielczego na przykładzie województwa mazowieckiego (The structure and quality of loan portfolio depending on the location of seat of cooperative bank for example Mazovia voivodship). *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich* 101 (2): 102-111.
- Olesiak Kazimierz, Andrzej Zawadzki. 2002. *Podstawy bankowości: podręczniki dla studentów bankowości i ubezpieczeń* (The basics of banking: textbooks for banking and insurance students). Warszawa: Przedsiębiorstwo Wydawnicze LAM sp. z o.o.
- Orzeszko Teresa. 1998. *Banki spółdzielcze w Polsce. Ekonomiczne i finansowe warunki rozwoju* (Cooperative banks in Poland. Economic and financial development conditions). Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Act of December 7, 2000 on the functioning of cooperative banks, their association and associating banks). Dz.U. 2000.119.1252, t.j., Dz.U. 2016.1826, 2017.1089.
- Zalczewicz Anna. 2009. *Bank Spółdzielczy. Aspekty prawne tworzenia i funkcjonowania* (Cooperative Bank. Legal aspects of creation and functioning). Warszawa: Wolters Kluwer Business.

Summary

The aim of the study was to evaluate the changes in the value of loans and their structure by type of customers, maturity and geographic location of clients of Polish Cooperative Bank SA in the years 2010-2015. The annual financial statements show the predominant share of loans extended to corporate clients in the total value of loans granted. There was a noticeable increase in the share of loans with maturity. Mazowieckie, Dolnośląskie and Małopolskie voivodships are the ones where the highest value loans were granted.

Adres do korespondencji

dr inż. Anna Grontkowska (orcid.org/0000-0002-7286-8496)

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

e-mail: anna_grontkowska@sggw.pl